

12 aanvullende vragen & antwoorden naar aanleiding van het Webinar Gezinsaanpak: Effectiviteit van ouder-kind programma's

Antwoorden van prof. dr. Roel van Steensel.

Vragen zijn gesteld door deelnemers die live het Webinar van 20 oktober 2020 meekeken.

De vragen zijn in lijn met de inhoud van het Webinar, die [hier](#) terug te kijken is.

Vraag 1

Gaat het alleen om laag taalvaardige gezinnen met een migrantenachtergrond? Of ook NT1? (bij het onderzoek naar ouder-kind programma's)

De overzichtsstudie (meta-analyse) ging in eerste instantie over kinderen uit gezinnen met een lage sociaaleconomische status (vaak: van ouders met een laag opleidingsniveau). Een deel van de studies had betrekking op kinderen uit lage-SES-gezinnen met een migratieachtergrond of kinderen uit lage-SES-gezinnen waarin een andere taal dan de meerderheidstaal werd gesproken. De andere studies hadden ook of alleen betrekking op T1-gezinnen. We hebben gekeken of programma's verschillende effecten hadden in beide groepen studies, maar dat was niet het geval. De programma's waren dus voor alle groepen even effectief.

Vraag 2

Wat kunnen we doen om te zorgen dat ouders zelf gaan lezen, zodat ze het goede voorbeeld geven.

Ik heb daar zelf geen onderzoek naar gedaan, maar het hangt er, denk ik, vanaf over welke ouders we het hebben. In de nudge-studie (studie met reminders via WhatsApp) zagen we dat we er met een klein zetje voor konden zorgen dat ouders die al meer tot lezen geneigd zijn meer bezig gingen met kinder- en jeugdboeken. Misschien zou je met deze ouders via nudging ook kunnen bereiken dat ze zelf meer gaan lezen, maar dat zouden we moeten uittesten. Ouders die moeite hebben met lezen, zul je vermoedelijk minder snel aan het lezen krijgen (tenzij je het verbindt met educatie). Maar wellicht kun je die ouders (via nudging) wel aanmoedigen om digitale prentenboeken met hun kinderen te delen.

Vraag 3

De VoorleesExpress werkt met vrijwilligers. Welk aandeel heeft de kwaliteit van de voorlezer in het programma?

Dat hebben we niet systematisch onderzocht. Wat we wel hebben gezien is dat ouders een verschillende rol innemen in de huisbezoeken. Sommige ouders doen actief mee, andere ouders zijn aanwezig tijdens de (voorlees)activiteiten, maar observeren alleen en sommige ouders doen iets anders terwijl de vrijwilliger voorleest. Mogelijk heeft dit ook te maken met de mate waarin vrijwilligers in staat zijn om ouders bij het huisbezoek te betrekken. Omdat veel vrijwilligers Nederlandstalig zijn, hoorden we wel regelmatig dat zij moeite hebben om anderstalige ouders te betrekken.

Vraag 4

Heb je een voorbeeld van differentiatie?

In een van de onderzoeken maakten huisbezoekers samen met het gezin een boek. In dat boek verwerkten ze de geschiedenis van het gezin en bijvoorbeeld verhalen die het gezin uit het land van herkomst had meegenomen. Het boek werd geschreven in de thuistaal van het gezin en vormde de basis voor de activiteiten in het programma. In een ander onderzoek werd eerst de thuissituatie in kaart gebracht: wat zijn de routines van het gezin, welke materialen zijn thuis aanwezig? Daar werden activiteiten op afgestemd. Een voorbeeld van een activiteit die dan werd gedaan is met het kind op zoek gaan naar logo's op verpakkingen van levensmiddelen, die uitknippen en daar een collage van maken. Die collage was dan aanleiding voor een gesprek over letters.

Vraag 5

Zou het project met digitale boeken via de leen iPads goed kunnen werken?

We gaan dat nog uittesten. In het project waar we recent mee zijn begonnen, gaan we interactiesuggesties inbouwen in digitale prentenboeken, bijvoorbeeld een vraag op een ‘spannend moment’: ‘Wat zou er nu gebeuren?!’ Zulke vragen zouden aanleiding moeten geven tot een gesprekje tussen ouder en kind. Gezinnen krijgen inderdaad leen-tablets en we zorgen ervoor dat ouders met één druk op de knop bij de prentenboeken kunnen komen, zodat techniek geen drempel voor deelname hoeft te zijn.

Vraag 6

Hoe voorkom je de schoolsheid in ouderkind programma's, omdat ze vaak gebruik worden in schoolse omgevingen.

Dat doe je, denk ik, het beste door oog te hebben voor de thuissituatie van gezinnen. Sommige onderzoekers pleiten ervoor de doelgroep van programma's actief te betrekken bij programmaontwikkeling (de zogenaamde ‘partnership-driven’ benadering). In andere onderzoeken (zie hiervoor) wordt de thuissituatie in kaart gebracht en worden programma-activiteiten daarop afgestemd. Dat impliceert differentiatie. De werking daarvan voor de Nederlandse context gaan we onderzoeken in een project dat recent is gestart.

Vraag 7

Is er ook al langer termijneffect gemeten op het inzetten van de nudges? Vaak komt het voor dat de gedragsverandering verdwijnt/inzakt zodra de nudge verdwijnt.

Langetermijneffecten op de geletterde thuisomgeving zijn voor zover ik weet niet onderzocht: nudging-onderzoek vindt nog maar mondjesmaat plaats in dit domein. Uit de algemene nudging-literatuur begrijp ik dat er nog weinig systematisch onderzoek is naar langetermijneffecten en dat de uitkomsten die er zijn een gemengd beeld opleveren.

Vraag 8

Kunnen deze resultaten ook geïnterpreteerd worden voor leerlingen in het voortgezet onderwijs of zijn daar nog onderzoeken naar? (lees-/onderzoek tips)

Het onderzoek naar nudging hebben we ook in het vmbo gedaan. Daar waren de nudges direct op leerlingen gericht: met de reminders moedigen we ze aan vaker te lezen. We zagen daar een positief effect van nudges optreden voor leesgedrag (afgemeten aan hoeveel boektitels leerlingen kenden), maar dat effect was wel afhankelijk van het leesgedrag bij voormeting: effecten waren groter voor leerlingen die op voorhand al meer geneigd waren om te lezen.

Vraag 9

Wat doen wij anders dan de landen die bovenaan de lijst prijken als het aankomt op leesplezier? Zijn hier aanwijzers voor?

Een kanttekening vooraf: leesplezier is gemeten met een vragenlijst en het kan zijn dat leerlingen in verschillende landen ook verschillend reageren op vragenlijsten. Dat gezegd hebbende, is er de laatste tijd behoorlijk wat kritiek op de inrichting van het Nederlandse leesonderwijs: er is een sterke gerichtheid op leesstrategie-instructie, waarbij strategieën vooral worden aangeleerd als een ‘trucje’ en niet als een middel om je begrip te ondersteunen; het leesonderwijs is gesegmenteerd: begrijpend lezen is vaak een apart blokje in het lesprogramma, terwijl het in andere landen meer wordt geïntegreerd met bijvoorbeeld zaakvakonderwijs; er is weinig aandacht voor leesmotivatie, voor de integratie van lezen en schrijven, etc. Als u meer wilt weten over de kenmerken van effectief onderwijs in begrijpend lezen, dan kunt dit artikel lezen: <http://www.lt-tijdschriften.nl/ojs/index.php/ltt/article/view/2075/1674>

Vraag 10

Is er ook iets bekend over de effecten op kinderen die zelf boekjes ‘lezen’? (maar dus nog geen letters/woorden kunnen lezen?) Dus is het ook belangrijk om jonge kinderen te stimuleren om zelf boekjes te gaan lezen?

Van oudsher wordt het geletterde thuisclimaat gedefinieerd als een combinatie van gezamenlijke geletterde opvoeder-kind activiteiten zoals voorlezen, modelgedrag van opvoeders (ouders die zelf een boek lezen in de aanwezigheid van kinderen) en mogelijkheden om zelfstandig geschreven taal te exploreren (Teale, 1986). Voor dat laatste is het ontzettend belangrijk als er thuis boekjes zijn waarmee kinderen aan de slag kunnen. Onderzoek van Mol en Bus (2011) laat het grote belang zien voor de geletterde ontwikkeling van vroege blootstelling aan boekjes.

Vraag 11

Zijn de onderzoeken van deze maar ook andere programma's ergens terug te vinden?

- Onze meta-analyse kunt u nalezen via: <https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2019/09/eindrapportage-meta-analyse-flp.pdf>
- Het onderzoek naar de VoorleesExpress kunt u nalezen via: https://www.lezen.nl/sites/default/files/deel_29_werkt_de_voorleesexpress.pdf
- Het onderzoek naar de nudges kunt u nalezen via: https://www.lezen.nl/sites/default/files/deel31_lezen_stimuleren_0.pdf (Hoofdstuk 5).

Vraag 12

In het tweede deel noem je een voorbeeld onderzoek qua nudging met een appje als reminder, via welk (software) programma werd deze app gestuurd aan ouders? En ik ben heel nieuwsgierig naar de inhoud van de informatiebrochure die gebruikt is. Ook de vraag naar het "soort" ouders dat had meegedaan aan het onderzoek waarbij ze de informatiebrochure kregen en daarna al dan niet nog appjes. Dit moeten van nature al gemotiveerde en talige ouders zijn geweest. Of vergis ik me?

We stuurden de reminders via WhatsApp. De informatiebrochure kunt u nalezen in het rapport (https://www.lezen.nl/sites/default/files/deel31_lezen_stimuleren_0.pdf), Bijlage 5A en 5B. Het klopt dat de ouders die deelnamen vermoedelijk behoorlijk gemotiveerd en talig waren, zoals bijvoorbeeld blijkt uit kenmerken van de thuisomgeving (zie Tabel 5.1 op bladzijde 90 van deze publicatie).